

Јелена Р. Круљ¹⁵⁹

Слађана Т. Видосављевић¹⁶⁰

Универзитет у Приштини – Косовској Митровици
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

ТРАДИЦИОНАЛНИ СИСТЕМИ НАСТАВЕ У ДИДАКТИЧКОЈ ТЕОРИЈИ

Сажетак: У историјском развоју дидактичке теорије и наставне праксе развијали су се бројни системи којима се одређивала структура рада у настави. Појам систем је реч грчког порекла и означава став, поредак. Данас се појам систем дефинише на различите начине и одређује као скуп елемената чији међусобни односи почивају на одређеним законима или принципима. Термин дидактика је такође грчког порекла и изворно значи поучавање, данас знамо да је дидактика наука о настави. У дидактичкој литератури не постоји сагласност око тога шта се под термином дидактички или наставни систем подразумева. Узрок томе је да постоје више подела и образложења, јер су се у протеклом периоду развили разни дидактички системи којима се одређивала структура рада у настави. Данас под наставним системом подразумевамо уобличен и осмишљен начин организације учења у настави. Наставни системи спадају у основна дидактичка питања и плод су проучавања дидактичке теорије и наставне праксе. Готово је немогуће замислити формални образовни процес без примене савремених образовних технологија, које све чешће подразумевају интензивну примену информационо-комуникационих технологија и медија. Али ми ћемо се у овом раду осврнути на сам почетак наставе и традиционални систем наставе у дидактичкој теорији.

Кључне речи: образовање, дидактика, наставни системи, традиционални системи, учење.

НАСТАНАК НАСТАВЕ И ПРВЕ ШКОЛЕ

Да бисмо уопште говорили о настави и школи, морамо почети од васпитања и његових зачетака. Васпитање које је настало када и сам почетак људске цивилизације и представља један од првих облика човековог освешћивања, односно његово свесно прилагођавање средини. За разлику од осталих врста у свету који га окружује, он се поставља пре свега снагом ума, тј. као свесно биће. За развој појединца људске врсте васпитање је биолошка потреба. Као основна специфична људска делатност, васпитање је настало из првобитне бригае за опстанак која се

¹⁵⁹jelena.krulj@pr.ac.rs

¹⁶⁰sladjana.vidosavljevic@pr.ac.rs

огледала у преношењу основних искуства и начин преживљавања. Одрасли преносе млађем нараштају традицију, културно прихватљиве норме, обрасце понашања и кроз своје поступке и сопственим примером.

Васпитање је историјско-цивилизацијска карактеристика човека и друштва. То је битан фактор и услов човековог развојног процеса, јер нема људског друштва без васпитања, нити васпитања ван људског друштва, оно је „садржано, директно или индиректно, у свим творевинама и свим односима људске заједнице, у прошлости, данас и у будућности” (Трнавац – Ђорђевић 1992: 3). Што је друштво развијеније, поставља веће васпитне захтеве, јер су и унутрашње културне разлике веће. Тако култура одређује шта ће и како и на који начин ће дете да учи и које вештине да развија. Сви људи учествују у процесу васпитања, јер је оно облик међуљудског комуницирања, део је свакодневног живљења и један од основних услова друштвеног живота и контунираног развоја друштва, а „у условима савремене цивилизације постало је основни пут и начин за афирмацију личности и за обезбеђивање њеног материјалног и друштвеног статуса” (Трнавац – Ђорђевић 1992: 7). То је разлог што свако организовано друштво изузетну пажњу поклања васпитној делатности.

Ако кренемо хронолошким путем и говоримо да се настава мора везати за друштвено-историјске промене, не можемо да не изузмемо сам почетак настанака великих цивилизација и утврдимо да а настанком робовласничког друштва започиње настава и прве школе. Тако се на древном Истоку и у великим државама – Египту, Кини, Индији, Спарти, Атини појављују и први видови наставе и прве школе, што значи да је она имала важну улогу у најстаријим цивилизацијама и да спада у врло старе људске активности. Те су се тако по организованошћу васпитања и степена писмености разликовале те најстарије људске цивилизације од варварских племена.

Први видови наставе појављују у развијеним земљама са богатом културом и великим природним ресурсима за што бржи развој. Процес наставе, попут васпитања и образовања, зависи од околности у којима се обавља. Има обавезу (задатак) да прати друштвено-историјске промене и усклађује се према њима. Настава је поникла у друштву и ради друштва. У почетку су науку и образовање пропагирани свештеници, тако да су и први видови наставе управо били при храмовима великих градова. То су биле школе жреца, а касније школе писара (скрибе), где су се проучавала религија, аритметика и геометрија. Василев наглашава да је „појава школа допринела развој културе, затим појава писмености и зачетак науке” (Василев 2007: 14). За најразвијенији школски систем у старим цивилизацијама, после Египта и Кине, узимамо за пример Атину, која је имала врло развијену науку, привреду и уметност, и тако да се на тој богатој основи развила и сама настава. У Атини су тада постојале школе граматиста и китариста, у којима је дидаскал (учитељ) учио децу да читају, пишу, рачунају али и да свирају на лири и китари. Ову школу су похађали млађи ученици од седме до тринаесте године. Затим су

школовање настављали у Палестри од тринаесте до петнаесте године и ту су се физички развијали, тј. главни задатак ове школе је био да помогне у физичком развоју младих. „Знања су постала расцепана на области и подељена на још ситније делове. Уколико се не следи њихово критичко разматрање и поново довођење у шири контекст, целину, прети оправдана опасност да постане неупотребљиво и тако изгуби свој првобитни смисао и прави значај. У дефинисању циља васпитања наглашава се да је то формирање целовите, хармонијски (складно) развијање личности” (Рајчевић 2019: 80). И у старом Риму су постојале три врсте школа: основне, граматичке и реторске. Такав систем са благим осцилацијама функционише све до средњег века када се застаје у развоју наставе. Након тзв. века мрачњаштва долази хуманизам и ренесанса, који афирмишу достојанство човека и нагло интересовање за античку грчко-римску културу и хуманистичко образовање. Поред свих грана стваралаштва, науке и уметности, као и школства, са новим приступом настави доживљава процват. Након Буржоаске револуције у капиталистичком друштву се нагло развијају производне снаге, које због бржег и савременијег приступа производњи „захтевају образованију радну снагу, што је утицало да школство добије у масовности и квалитету, невиђеним у претходном историјском развоју” (Вилотијевић 1999: 88). Нови погледи на човека у доба хуманизма и ренесансе и стварање грађанског сталежа, који су овде више постајали покретачка снага друштва, створили су услове за остваривање прогресивних идеја што се тиче школства. Напредак у сваком смислу допринео је да се подигне ниво наставе. Први пут се појављује колективни облик рада, захваљујући Јан Амосу Коменском, који је чувен по реформисању школства широм света тог доба. Школа је постала институција која се бави организованим преношењем знања, умећа и навика на млади нараштај.

НАСТАВА – ПОЈАМ И СУШТИНА

На почетку рада напоменули смо да се прве школе појављују још на древном Истоку и да је школа, наравно, подразумева наставу. У свакој историјској епохи циљ и задаци наставе се усклађују са потребама времена према актуелним друштвеним идеалима и стремљењима. Зато циљ и задаци наставе нису и не могу бити једном заувек дати. Имајући то у виду, настава се дефинише као „васпитно-образовни процес заснован на друштвено одређеним циљевима и задацима који се остварују на дидактичким обликованим садржајима, кроз разноврсније облике и помоћу различитих средстава. То је плански организован васпитно-образовни процес којим руководи наставник чији је задатак да помаже ученицима (полазницима) да стичу знања, вештине и навике и да се развијају као личности” (Вилотијевић 1999: 84). Овим се хтело нагласити да настава као основна одредница дидактике има за циљ да поред

стицања знања мора да поседује овладавање техникама учења, стицања способности, вештина и навика неопходних и за дидактички практични рад, а тако и за живот у целини. Зато настава, која је специфичан процес стицања знања, и представља један од видова намерног утицаја на развој личности. Она је најорганизованији и најсистематичнији начин стицања знања па је, у дефиницији, наглашена њена планска организованост ради разлучивања од ненамерног и спорадичног учења, тако честог у свакодневной људској активности. То тзв. институционално учење по Мајеру је „самоиницирано, самонадзирано и самоодговорно [...] оно редовито доводи до измјене организацијске структуре. Оно ствара нове оквирне увјете” (Mayer 2002: 139).

Три главна учесника у настави су: наставни садржај, ученик и наставник, и они чине јединствени дидактички троугао. Настава увек подразумева њихово јединствено присуство и дејство. Зато је „наставним садржајима одређен програм васпитања и образовања, где ученици систематским проучавањем наставне грађе, уз помоћ наставника и самосталним учењем стичу знања, развијају способности и усвајају васпитне вредности” (Круљ и др. 2003: 172). Овде подразумевамо да је *наставник* квалификован стручњак који помаже ученицима у наставном процесу и обликује *наставне садржаје* – одређени програм васпитања и образовања – разрађује, анализира и даје задатке *ученицима* који систематским проучавањем наставног садржаја уз помоћ наставника и самостално стичу нова знања. „Ученик приступачним поучавањем наставника и самосталним радом стиче потребно знање, развија своје психофизичке способности и усваја одгојне вредности. За остваривање тих задатака ученик мора бити субјекат у настави, што значи носитељ одгојног-образовног рада. Јер знање, способности и одгојне вредности не могу ученицима дати, пренијети, него их ученик мора 'зарадити' властитим радом, с тим да му у том раду помаже наставник. Тај рад ученика бит ће ефикаснији ако је у становитој мери индивидуализиран диференцијацијом наставе у садржају и начину рада ради оптимализације индивидуалних специфичности ученика” (*Педагошка енциклопедија 1* 1989: 125). Морамо додати да поред ова три наведена учесника у настави, све више долази до изражаја наставни четвороугао, па и многоугао. Живимо у периоду великих технолошких промена, које су омогућене развојем и широком применом рачунара и телекомуникационих технологија. Током последње две деценије модерне технологије су промениле многе аспекте нашег живота, па тако и наставу. Савремено васпитање и образовање је данас незамисливо без образовне технологије која сједињена овим трима основним факторима (ученик, наставни садржај, наставник), те тако чини дидактички четвороугао. Оваквим начином извођења наставе систематичније се развијају психичко-физичке способности, а нарочито интелектуалне, али и побољшава процес сазнања спољног света (природе и друштва) и људског мишљења (вештине, навике и знања). Поред свега наведеног, настава има и своје

задатке, и они су кроз историју наставе осцилирали, јер је главно питање које се поставља што настави: да ли је важније усвајање знања или развијање способности? На то питање може се дати двојак одговор кроз дидактички материјализам и дидактички формализам. Први материјални, односно образовни задаци наставе истичу стално повећавање наставног градива у наставним плановима и програмима и то је резултат интезивног развоја науке. Други формални задаци наставе више доприносе психофизичком развоју ученика и поклањају посебну пажњу психофизичким способностима. Ова два задатка се увек међусобно допуњују, јер не постоји садржај без облика, односно форме, нити облика без садржаја. Поред ова два задатка, настава мора обавезно да има и трећи – васпитни задатак. То значи да настава, поред тога што образује, она и васпитава. Тако да се васпитни задатак наставе и васпитна функција налазе у њеној организацији, методама и поступцима. У свакој настави постоји могућност за имплицитни васпитни утицај.

НАСТАВНИ СИСТЕМИ

Наставни системи плод су проучавања дидактичке теорије и наставне праксе и спадају у основна дидактичка питања. Појам *систем* је грчког порекла и означава став, поредак, ипак у дидактичкој литератури не постоји сагласност око тога шта се под термином дидактички или наставни систем подразумева. У литератури се сусрећемо са поделом наставних система на: *директне (непосредне)*, односно директно наставничко поучавање ученика, затим *индиректне (посредне)* – самостални рад ученика, када ученик на часу доминира. Савременије организовање процеса учења, усредсређивањем наставника и ученика на наставне садржаје, условило је нови *програмирани систем* – када наставник и ученик искључиво комуницирају преко програмираног материјала као извора у саставу, кога су и упутства за учење које је формулисао програмер. Тако се од система поучавања сагласно захтевима и задацима наставе прелази на систем који тежи увођењу елемената самосталног рада. То значи да „савремена настава развија различите варијанте ових основних дидактичких система наставе, али се они налазе у дијалектичком јединству и трпе дијалектичку генезу” (Чановић 2010: 35). Неки дидактичари наставне системе помињу без покушаја класификовања и трасирања различитих путева долажења до знања, развоја способности код ученика. Међутим, једно је сигурно: под наставним системом се може подразумевати стратегија учења у настави, осмишљен редослед интелектуалних радњи ученика и наставника на часу. Према Јелавићу, „свака настава, као конкретна одгојно-образовна активност, одређена је неким (теоријски утемељеним) педагошко-дидактичким концептом. Управо то утемељење представља уопштуру точку с које просуђујемо свеколико наставно догађање, почев од циљева наставе, садржаја, технологије поучавања и учења, до социопсихолошке

климе, те положаја ученика и наставника у њој. То, међутим, постоји само у теорији. У конкретној настави често се сусрећемо с тим да наставници имају неку своју „практичну теорију” која не представља освјештени сустав особних искуства, знања и вриједности” (Jelavić 2008: 171). У својој књизи *Наставни системи* Владимир Пољак каже: „Када у некој знаности или било ком другом подручију људска делатност акумулира мноштво нових решења, тада се јавља потреба да се та бројна решења по одређеном критеријуму среде у потребан преглед, с тим да свако решење у том прегледу добије своје одговарајуће логичко место” (Пољак 1977: 6). Зато је налажење одговарајућег система наставе налик налажењу квалитетног понављања на часу.

Под наставним системом подразумева се дидактички уобличен и осмишљен начин организације учења у настави. У развоју дидактичке праксе развили су се прво традиционални наставни системи, који су се временом делимично замењивали савременим наставним системима. Сматрамо да „поглед ваља усмјерити и на ризичне ученице и ученике те развити дидактичку теорију која може потакнути процесе учења и у оних ученика који имају проблем у учењу. Због тога предлажемо прихватање традиционалне линије развоја која је у дидактичким расправама више пута остала занемареном” (Kiper – Mischke 2008: 34). Ово је један од разлога зашто ћемо се у овом раду задржати на традиционалним системима, у које спадају: 1) предавачка настава, 2) предавачко-демонстративна (показивачка) настава, 3) катехетичка настава, 4) мајеутичка настава и 5) саморад у новој школи.

ТРАДИЦИОНАЛНИ СИСТЕМИ НАСТАВЕ

Традиционални системи наставе се изводе као што смо већ навели – као предавачко, предавачко-демонастративна (показивачка), катехетичка, мајеутичка и саморад у новој школи, али и у комбинацији ових система и њихових односа са садржајем учења.

Ученик је по традиционалном систему у индиректном односу према наставном садржају и наставнику, можемо закључити да је наставник доминантнији у односу на ученика, јер је наставникова улога овде посредничка, а ученик је у позицији слушаоца.

Предавачка настава: један је од најстаријих наставних система, позната је као вербална настава, а понекад се тумачи као догматска настава. Треба нагласити да је предавачки систем наставе изграђен на извесној научној заблуди, а разлог томе је још недовољна развијеност педагогије и психологије као науке. У старој школи постојало је тумачење да се знање, вештине и способности, односно васпитне вредности могу од неког примити, неке дати – предати или преузети. Разумљиво је да се из таквог тумачења изводи закључак да је у школи наставник најзначајнији фактор за развој и образовање ученика. Такав систем наставе је подразумевао „предавање” васпитања и образовања

ученицима али у дословном смислу те речи, управо онако као што се у животу предаје физичка ствар (предмет, поклон, новац), што се касније испоставило као заблуда. По мишљењу Пољака, „то ‘предавање’ наставних предмета, односно наставних садржаја, који нису физички предмети, изводило се тако да је наставник на повишеном мјесту за катедром и предавао, односно вербално излагао – приповједао, описивао, образлагао, објашњавао, медитирао, читао, коментирао итд., а ученици су требали слушањем преузети, прихватити, усвојити изложено. Због доминације вербалног излагања тај је систем добио назив вербална настава, па и вербалистичка настава” (Пољак 1977: 9). Наставник се обраћа великој групи ученика, али од велике количине информација већина садржаја остаје нејасна ученицима. Због тога су ученици приморани да код куће уче из других извора, често бројним понављањем и бубањем садржаја који им нису сасвим јасни. Ипак, оваквav вид наставе има и позитивних страна, а то је да се наставник могао обраћати великој групи ученика, затим Пољак наглашава „ако ипак ученици желе искористити предавања наставника као извор информација, тада ‘хватају предавања’ брзим биљежењем и из тога касније уче” (Пољак 1997: 10). Структура рада у предавачкој настави своди се на предавање и испитивање, а то је дидактички недовољно. У тој структури наставног процеса изостало је припремање ученика, вежбање и понављање, а то су све важне структурне компоненте наставног процеса.

Предавачко-демонстративна (показивачка) настава – овај вид наставе, у односу на предавачку наставу, представља извeстан напредак у том смислу што наставник своје вербално излагање прати демонстрирањем, цртањем и писањем на школској табли. То значи да је предавачка настава еволуирала и да је првобитан назив замењен новим: предавачко-демонстративна (показивачка) настава, односно „док је у предавачкој настави доминирала само слушна или аудио-компонента, дотле се предавачко-показивачка настава допуњује још с видном или видео-компонентом, која помаже ученицима да неке дјелове наставног садржаја и визуелно перципирају, што је олакшало праћење вербалног излагања” (Пољак 1977: 13). У историји педагогије је забележено да су се још у Атини користила наставна средства: слике и модели у геометријској настави. Чак је и Аристотел сматрао да ученицима треба показати предмет о којем се говори и који се именује. Јан Амос Коменски, кога и данас сматрамо једним од најзначајних реформатора школства, предавачко-демонстративну (показивачку) наставу је практично образложио у свом уџбенику *Orbis pictus – Свет у сликама* (1658). Он је сматрао да је *Свет у сликама* нова помоћ код учења у коме су: насликане и именоване све важне ствари на свету, сви радови у животу. На учитељима је да то обраде на часовима са својим ученицима. Коменски се надао да ће тако конципирана књига утицати наразноврсније на учење младог нараштаја. Важно је да се пажња усредсреди на мисао која се овим путем све више и више расветљава (Коменски 1997). То је био корак

напред, у зависности од вербалног излагања и визуалног презентовања чињеничног материјала и њиховог међусобног усклађивања и кореспондисања. У овој настави у свести ученика остаће мање или врше празнина, јер свођење наставе на слушање и гледање није још потпуна активност за интензивнији рад ученика који обезбеђује бољи резултат.

Катехетичка настава: у наставном раду претходних система није постојала комуникација између наставника и ученика, те с циљем њеног увођења у прошлости изграђен је посебан систем наставе под називом катехетичка настава. Циљ је да се у наставни рад уведе разговор, односно комуницирање наставника и ученика. Овај систем је изграђен на бази катехетичког разговора, а то је – одређено питање наставника и исто тако одређен напамет научен одговор ученика. Наиме, овај облик разговора настао је још у средњовековним школама као начин учења црквених (католичких) догми из катекизма, које је требало дословно научити напамет, без икаквих промена, а у току проверавања исто тако дословно репродуковати. Пољак наглашава да „дидактичка погрешка катехетичког система наставе била је у томе што се ученике пита о ономе што још не знају и што би тек требали научити; без информирања ученика прелази се одмах на испитивање; онај који зна пита оног који не зна” (Пољак 1977: 16). Што значи да је ученик морао унапред учити садржаје које су тек требали бити обрађени на часу, и на основу овакве апсолутизације катехетичког облика разговора изграђен је катехетички систем наставе, који је примењиван чак и за обраду нових наставних садржаја, и што се испоставило као педагошки промашај.

Мајеутичка настава: када се дошло до закључка да је катехетичка настава дидактички промашај, кренуло се ка изградњи мајеутичког система наставе, односно Сократовој методи. Мајеутика је бабичка вештина, где бабица не ствара, већ помаже при рађању, а Сократ је управо ову вештину поистоветио са својим филозофским размишљањем – да помогне другима при рађању мисли. Сократ је пошао од претпоставке да сваки човек због свог разума негде дубоко у себи крије истину, тј. да пре сваког искуственог знања у људима постоји урођени инстинкт, па да кроз циљану игру преко питања и одговора могу изнети истину на светло. Хтео је да кроз спретно, иако некада напорно постављање провокативних питања своје саговорнике доводи до истинског знања – самопознају. Међутим, и овде се ради о испитивању ученика без претходне информације, тако да је ова врста наставе названа испитивачка настава, „мада прожета заблудом да се наставни процес може свести само на испитивање ученика. Једно је примање Сократове мајеутичке методе разговора у ситуацијама када је такав разговор прикладан, а друго је изграђивање мајеутичког система наставе апсолутизацијом Сократове мајеутике” (Пољак 1977: 18). Једина разлика између катехетичке наставе и мајеутичке је што мајеутичка настава у себи садржи две могућности, на основу опредељења за једну од понуђених могућности опет следи даље алтернативно питање и тако даље. Јасно је да је Сократова мајеутика виши облик разговора од

катехетичког и она може имати ширу примену у току наставног рада као дидактички систем, али се целокупна структура наставног рада као дидактички систем не може свести само на тај облик разговора. Мајеутичку наставу треба третирати као традиционални систем наставе који се може применити и у савременој школи.

Саморад у новој школи: овај вид наставе се јавља на прелазу 19. и 20. века и доминира у првим деценијама 20. века па све до Другог светског рата. Развојем педагогије, психологије и осталих научних дисциплина, које су допринеле откривању нових законитости у васпитању и образовању, наступио је велики обрт у школовању младих. Нова школа тежи да развије код деце способност за потпун самосталан рад. Што би значило да се у старој школи – говори, а у новој – ради. Саморад у новој школи је заснован на ученичком самораду, акценат је стављен на ученике. Нажалост, резултати самосталног рада ученика су били врло проблематични, јер иако је саморад ученика у новој школи представљао велику прекретницу у односу на традиционалне системе наставе, ипак су се у наставној пракси показале велике слабости тог дидактичког система. Ученици су се нашли у ситуацији да самостално организују и изводе рад. Наравно да су правили грешке, јер ученици нису били оспособљени, а и у оваквом начину рада изостављен је педагошки процес и њихово постепено осамостаљивање, што је нерационално и неекономично. Зато Пољак с правом упозорава да „преставници нове школе истичу да се знање и способности не могу ученицима предати предавањем, него да их ученици стјечу, усвајају, зарађују властитим радом, што је заиста потврђена знанствена истина. А да би ученици знање и способности зарадили, морају радити на одређеним садржајима и одговарајућим изворима” (Пољак 1977: 23).

Због свих наведених слабости традиционалних система наставе, а највише због једностраности и неефикасности, они се делимично укидају и проналази се адекватна замена за њих увођењем савремених система наставе.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Током последње две деценије модерне технологије су промениле многе аспекте нашег живота, укључујући то како комуницирамо, како проводимо слободно време и посебно, како радимо. Пошто су се потребе нашег начина живљења и радног окружења промениле као резултат ове технолошке револуције, потребно је променити концепт стицања знања и квалификација деце како би постали успешни људи. Технологија, посебно у облику персоналних рачунара и интернета, постаје центар пажње образовне политике и реформе. Међутим, у овом раду смо хтели да се осврнемо на то како је све почело у настави. Сама реч традиција је латинског порекла (*tradition*) и значи предање. У раду смо већ навели о првим зачецима наставе која је почела „предањем”.

Сваки почетак је сам по себи тежак, те тако и у настави тражење за бољим решењима у васпитању и образовању је било са много потешкоћа. Многи педагози, дидактичари, психолози, па и филозофи су били укључени у тражењу што бољих наставних метода, облика, принципа, односно система наставе. У традиционалној настави доминира фронтални облик рада са израженом предавачком функцијом наставника, што не обезбеђује довољну интеракцију са ученицима нити оставља довољно времена за самосталне активности ученика у функцији квалитетнијег овладавања наставним садржајима. Настава је често формализована, вербализована и недовољно очигледна, што смањује трајност знања и повезивање теорије са реалним животом. Ефикасност и свестраност савремених наставних система огледа се у томе да су се при њиховој изградњи узимали у обзир подједнако сви фактори наставе. Наставни систем који у себи не сједињава све факторе наставе је непотпун и неефикасан. Раформа наставе није стала у даљем откривању савремених наставних система, она је у сталном тражењу што бољих васпитно-образовних и дидактичких решења, јер су она као што смо више пута навели у спреси са друштвено-историјским променама. Последњих десет година интензивно се развијају и усавршавају дидактички медији, наставне методе и облици рада у функцији подизања ефикасности и ефективности наставног процеса.

ЛИТЕРАТУРА

- Василев, С. (2007). *Дидактика*, Београд: Драслар партнер.
- Вилотијевић, М. (1999). *Дидактика 1 – Предмет дидактике*, Београд: Учитељски факултет.
- Jelavić, F. (2008). *Didaktika*, Zagreb: Naklada Slap.
- Круљ, С. Р., Качапор, С., Кулић, Р. (2003). *Педагогија*, Београд: Свет књиге.
- Коменски, Ј. А. (1997). *Велика дидактика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Meyer, H. (2002). *Didaktika razredne kvake*, Zagreb: Educa.
- Mischke, W., Kiper, H. (2008). *Uvod u opću didaktiku*, Zagreb: Eduka.
- Pedagoška enciklopedija 1*, (1989). Beograd: Zavod za uybенике i naučna sredstva.
- Poljak, V. (1977). *Nastavni sistemi*, Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
- Петар, Р. (2019). *Повезивање знања у осмишљену целину*, Лепосавић: Зборник радова Учитељског факултета Призрен – Лепосавић, бр. 13, (79–95), уредник: Емилија Марковић.
- Trnava, N., Đorđević, J. (1992). *Pedagogija*, Beograd: Naučna knjiga.
- Чановић, С. (2010). *Савремени проблеми наставе*, Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену са привременим седиштем у Лепосавићу.

TRADITIONAL TEACHING SYSTEMS IN DIDACTIC THEORY

Summary: *During the historical development of didactic theory and teaching practice, numerous systems have been developed to determine the structure of work in teaching. The term system is a word of Greek origin and means attitude or order. Today, the term system is defined in different ways. It is defined as a set of elements whose mutual relations are based on certain laws or principles. The term didactics is also of Greek origin and originally means teaching, today we know that didactics is the science of teaching. There is no consensus in the didactic literature on what is meant by the term didactic or teaching system. The reason for that is that there are several divisions and explanations, because in the past period various didactic systems have been developed which determined the structure of work in teaching. Today, by teaching system we mean a shaped and designed way of organizing learning in teaching. Teaching systems are among the basic didactic issues and are the result of studying didactic theory and teaching practice. It is almost impossible to imagine a formal educational process without the application of modern educational technologies, which increasingly imply the intensive application of information and communication technologies and media. In this paper we will look at the very beginning of teaching and the traditional system of teaching in didactic theory.*

Key words: *education, didactics, teaching systems, traditional systems, learning.*